

Szociográfia a Magyar Kisebbségben

Jakabffy Elemér lugosi sajtóvállalkozása, a több mint húsz éven át (1922—1942) rendszeresen megjelenő, a polgári-kispolgári alapon haladó, demokratikus nézeteket valló lap — a *Magyar Kisebbség (MK)* — sajnos, mindmáig az ismeretlenség homályában maradt, kritikai-marxista értékelése váratott magára. E sorok írója vállalkozott a globális mérlegelésre, a kisebbségpolitikai szemle érdemeinek és balfogásainak megtartva-eltető felszínre hozására. Ebből a monográfiából ad közre egy kis részt, azt, amely a folyóiratnak főleg a bécsi döntés után kibontakozó szociográfiai munkálkodását jellemzi. Teszi ezt abban a tudatban, hogy ennek a tevékenységnek a megismerése jól kiegészíti a felszabadulás előtti hazai magyar szociográfiáról alkotott képünket. Erre a kiegészítésre érzésünk szerint szükség van. Amikor ugyanis alulírott számba vette a Gusti-féle szociológiai iskola és a romániai magyar szociográfia közötti kapcsolatot, az a hamis illúzió fogalmazódott meg (éppen a *Korunk* hasábjain), mintha valaki is a monografikus iskola hatását „kérné számon” mindenkítől. Az *egyetlen* korrelációt nyomom követő tanulmány nyilván csupán a monografikus elmélet és gyakorlat, valamint a hazai magyar társadalomkutatás viszonyát akarta megvilágítani, de nem zárta ki más hatások jelenlétét. Ezekről — akár, mondjuk, Németh László eszméinek hazai visszaverődéséről —, ha kedve tartja, bárki írhatja ugyanilyen egyszempont-központú értekezést, s akkor senki sem kifogásolhatná, miért nincs kifejtve benne a... Gusti-hatás. Az egyszerű kijelentésen túlmenően akárki megpróbálkozhat annak bizonyításával, hogy például Tavasz Sándor vallásbölcseleti társadalomszemlélete, igenis, alkalmas volt a nemzetiségi sajátosság szociográfiai megismerésére, bár ez esetben kétem a sikert, ugyanis a két világháború között élt teológus-bölcselelők egyszerűen *nem hatott* az itteni magyar szociográfiára, egyetlen konkrét szociográfiai tanulmány sem született az ő elvont fejtegetéseinek „alkalmazásaként”, s ez talán elég bizonyíték arra, hogy a Tavasz-fejtegetések megmaradtak „elméleti introspekciónak”.

Az MK szociográfiai szorgoskodása azt igazolja, hogy a Gusti-iskola „uralmi helyzete” nem zárta ki más ihletettség befogadását. A szociográfiai önfényképezést (a szót értők számára talán hozzá sem kellene tenni: nem a tények fényképezik önmagukat, hanem a szociográfus által föltárt tények lesznek fényképei saját mai és múltbeli létünknek) a maga idejében sokféle-képpen el lehetett végezni, s miként azt az MK tanúsítja, akár a Jugoszláviából jövő inspiráció fölhasználásával is.

Az 1940-es bécsi döntés nehéz helyzetbe hozta az MK-t. A Bécsben meghúzott határokon innen maradt nemzetiségi energiákat újból le kellett mérni. A mérleg-készítés elég szomorú eredménnyel járt, nemcsak a kisebbséget szolgáló folyóirat vesztette el számos kiváló munkatársát és olvasótáborának jelentős részét, hanem maga az egész romániai magyarság is veszteséges maradt, hiszen az *Erdélyi Múzeum*, a *Hitel* vagy a *Pásztortűz* című folyóirat megszűnt számára művelődést, tudományt terjesztő eszköznek lenni. E veszteségeket elsősorban az MK-nak kellett pótolnia. A lap tudatosan vállalta: átveszi a horthysta megszállás után a korábban kisebbségi folyóiratok néhány feladatkörét. Ez a feladatvállalás és a szociográfiai érdeklődésű fiatalok nagyobb méretű bekapcsolódása a szerkesztésbe azt eredményezte, hogy mondjuk a *Hitel* vagy részben az *Erdélyi Múzeum* önmagukat társadalomtudományosan felmélő igyekezete most már az MK-t is kezdte áthatni: remek faluszociográfiaiak jelentek meg a szemlében.

A konkrét falukutatás nyilván nem volt előzmények nélküli. Még a bécsi határok megvonását megelőzően jelentkezett a laphoz az érdeklődés a szociográfia iránt, fölfigyelték a Gusti-féle bukaresti szociológiai iskola egyes eredményeire, így például elismeréssel ismertették az iskola temesvári kiadványát, a *Revista Institutului Social Banat-Crișana* című folyóiratot¹, kiemelték, hogy az együttélő nemzetiségek számára is tartalmaz mondanivalót, s az az eléggé sötét kép, amelyet a Gusti-szociológusok az itt élő lakosság életviszonyairól rajzoltak — elnéptelenedés, a gazdasági, erkölcsi, közegészségügyi, művelődési állapotok — a magyarságot is foglalkoztatják.

A konkrét szociográfiai felmérések előtt megmutatózó szociográfiai tájékozódást bizonyítja az is, hogy az MK felfigyelt Vámszer Géza Szakadatról írt falunomográfiájára, kiemelte e remek munka érdemeit, mindenekelőtt a lakközös nélküli szókimondást (nem a vasárnapi falut tárja elének — mondták), a román—magyar együttélés valóságú bemutatását s azt a mély igazságot, hogy a földet egymás mellett megdolgozó, különböző nemzetiségű parasztek létproblémái közegek, a sovinszta ekverés ebben a közegekben eleve kudarcra ítélt vállalkozás. A Vámszer-féle, kézzelfogható, tényszerűen bemutatott valóságot az MK recenzense egyetemesítő céllal értékelte, ilyen viszonyok megteremtését várta el mindenhol, ahol a különböző nemzetiségűek együtt élnek és dolgoznak.² Ami pedig a Vámszer-mű értékelésén túlmutat, s már az önálló szociográfiai munkálkodás csiréit jelenti: az MK érdekes eredeti kézíratos feljegyzések alapján kiegészítette Szakadát múltjának taglalását. Mivel a településtörténeti adatok bemutatása a falurajzok szükségképpen elemeinek tekinthetők, így végső fokon ez a kiegészítés már a szociográfia körébe tartozott.

A tulajdonképpeni szociográfiai helyzetfelmérés azonban csak a határon túl maradt társadalomtudományi színezetű lapok kiesése után kezdődött, de egészen rövid idő alatt (mindössze két évet élt az MK a bécsi döntés után) igen eredményes természet takarítottak be. Különös jelentősége volt ebben a vonatkozásban Szikrény Vilmos hozzáértő, mély meglátásokban gazdag írásának, amely a faluszolgálatot és a hozzá szükséges felmérések számára felhasználható teoretikus alapot jól felépítette.³ Értékesen kibővítette ezt az elméleti eszmefuttatást Segesváry Pál.⁴

Szikrény és társai — egyelőre az elmélet vonzkörében — föltárták az önmegismerés tárgyának, a falunak néhány lényeges összetevőjét, s ezzel irányt mutattak a konkrét vizsgálódásoknak. Több évtized távlatából is érdemes szemelgetnünk a lényegre érítő meglátásokból, vagy azért, mert ugyanilyen jelenséggel napjainkban is találkozunk, vagy azért, hogy ezek eltűnésének észlelésével a változásokot jobban tudjuk érzékelni.

Szikrény szerint a falusi ember nem lelkesedik különösen a természetért — magától értetődő állapotnak tartja saját maga beleszervülését a természeti környezetbe —, de annál inkább felébred benne a régi létkeretek iránti nosztalgia, mihelyt kikerül köréből. Ez az egyéolvadás érzése azonban sajátos látásmódot kölcsönöz a falu emberének. A specifikum nemcsak abban áll, hogy másként látja a természeti létet, mint a kívülálló szemlélő, a városi (aki például elgyönyörködik a határban a pipacson és a búzavirágon, a falusi pedig inkább arra gondol: csak nehogy az én földemen teremjen). Ennél távolabbi kihatásokat is meglátott a szerző. Az idős falusi ember megbékélését a halál gondolatával, vagy azt a panteisztikus vallásosságot, mely szerint ember, isten, természet mintegy együtt él a nagy egységben. Jó megfigyelései voltak a műlthoz kötöttségre nézve is. A földműves úgynevezett konzervatívizmusát nem tartotta egyértelműen elítélendő jelenségnek, hiszen — főleg a kisebbségi sorsban — ez a műlthoz való ragaszkodás önmegőrző finalitású is, a fölszívódás és a nemzeti egyéniség elvesztése ellen munkálkodik. A cikkíró a parasztembert nem holmi eszményített modellként eleveníti meg, hanem a maga benső ellentmondásosságával, aki sajnálja a városit („adtam [inkább jó áron eladtam] szegénynek“), de irigylis („könnyű az uraknak“), őszinte és kétszínű, félnék és hetyke, a bizalom és félelem egyaránt áthatja és így tovább.

Fel lehet figyelni Szikrénynek arra az eszmefuttatására is, hogy milyen viszony létezik a falu művelődési értékeinek megőrzése és a falusi értelmiség között (bár e tekintetben a túlzások sem hiányoztak). Jól látta a szerző, hogy a román falvakban az értelmiség külső formájában, életmódjában (lakásberendezés, öltözködés stb.) azonosul a paraszti életvitelével, a magyar falusi értelmiség viszont általában „lerázta magáról“ a népi kultúrát, a maga külsőlegességeivel együtt. Alapmondanivalója helyes: elsősorban a falusi értelmiséget lehet felelősségre vonni a népi kultúra pusztulásáért, főleg rajta múlik, hogy ez a művelődés tovább éljen, de aligha hihető, hogy ennek egyetlen módja az lenne, ha a nadrág helyett felöltötené a falusi gúnyát.

Segesváry Pál — Szikrényhez hasonlóan — töprengésre alkalmas társadalomlélektani mozzanatokra hívta föl a figyelmet. A falura — szerinte — a statikus életforma jellemző, ez ad biztonságérzetet (ősidőktől fogva mindig volt mit dolgozni, s ugyanazt kellett tenni mindig), és ehhez kapcsolódik a munka feltétlen vállalása. A faluszociográfusok számára ma is izgalmas összefüggést világított meg a tanulmányíró: a munkában és általában az életmódban a hagyományokhoz való kötődés az emberi tudás gyarapodásával bizonyos egyensúlytölődést idézhet elő. Bergson ismert korrelációja ez, mely szerint az ismeretek mennyiségi felhalmozó-

dása (s persze ennek kihatása a hagyományos mindennapi foglalatosságára és életvitelre) nincs összhangban az erkölcsi elvárások ehhez alkalmazkodó növekedésével. Ha ezt az ellentétességet nem is szabad a konfliktusosságig kiélezni, az MK-szerző jellemzése mindenestre valós, s nem véletlen, hogy a konkrét falufelmérések a paraszti élet erkölcsi oldalára oly nagy súlyt helyeztek.

Az MK-ban közölt szakszociológiai tanulmányok — a mostoha helyzet kényszere miatt — csak egy tájegység falvainak bemutatására vállalkozhattak. A kör középpontja Temesvár volt, s a sugár sem lehetett túl nagy: a nagyváros körül elhelyezkedő, sok szempontból egymáshoz hasonló, de számos vonatkozásban egymástól eltérő nyolc faluról készítettek tárgyyszerű, megbízható rajtot. Érdekessége is van ennek az akciónak: az MK-ban megjelent első terjedelmes falufelmérést nem romániai szerző írta. Thomka Viktor Jugoszláviában élő szociográfus mutatta be az „aldunai székely községet”, Hertelendyfalvát (Vojlovica).⁵ A jugoszláviai falujellemzés mind tartalmi, mind pedig módszertani szempontból tanulságos volt az MK fiatal szociográfusai számára. Metodológiailag követhető utat jelölt meg, tartalmilag pedig ráébresztett arra, hogy a határokkal elkülönített falvakban igen sok az azonos probléma, tehát a megoldáskeresésben nem szabad elszigetelten gondolkodni.

A nyolc romániai faluképet hét szerző készítette: Szikrény Vilmos Ötvösdöt (Otvęsti)⁶ és Temesfüzest (Fibiş)⁷, Bányai Géza Medvest (Medveş)⁸ és Temesjenőt (Ianova)⁹ mérte föl, Farkas László Dettáról (Deta)¹⁰, Tökés Gyula Bunyaszekszárdról (Bunea-Mică)¹¹, Orgonás Mihály Dezsánfalváról (Dejan)¹² és Ménessy Gyula meg Hangay László Facsetről (Făget)¹³ írt átfogó falurajzot.

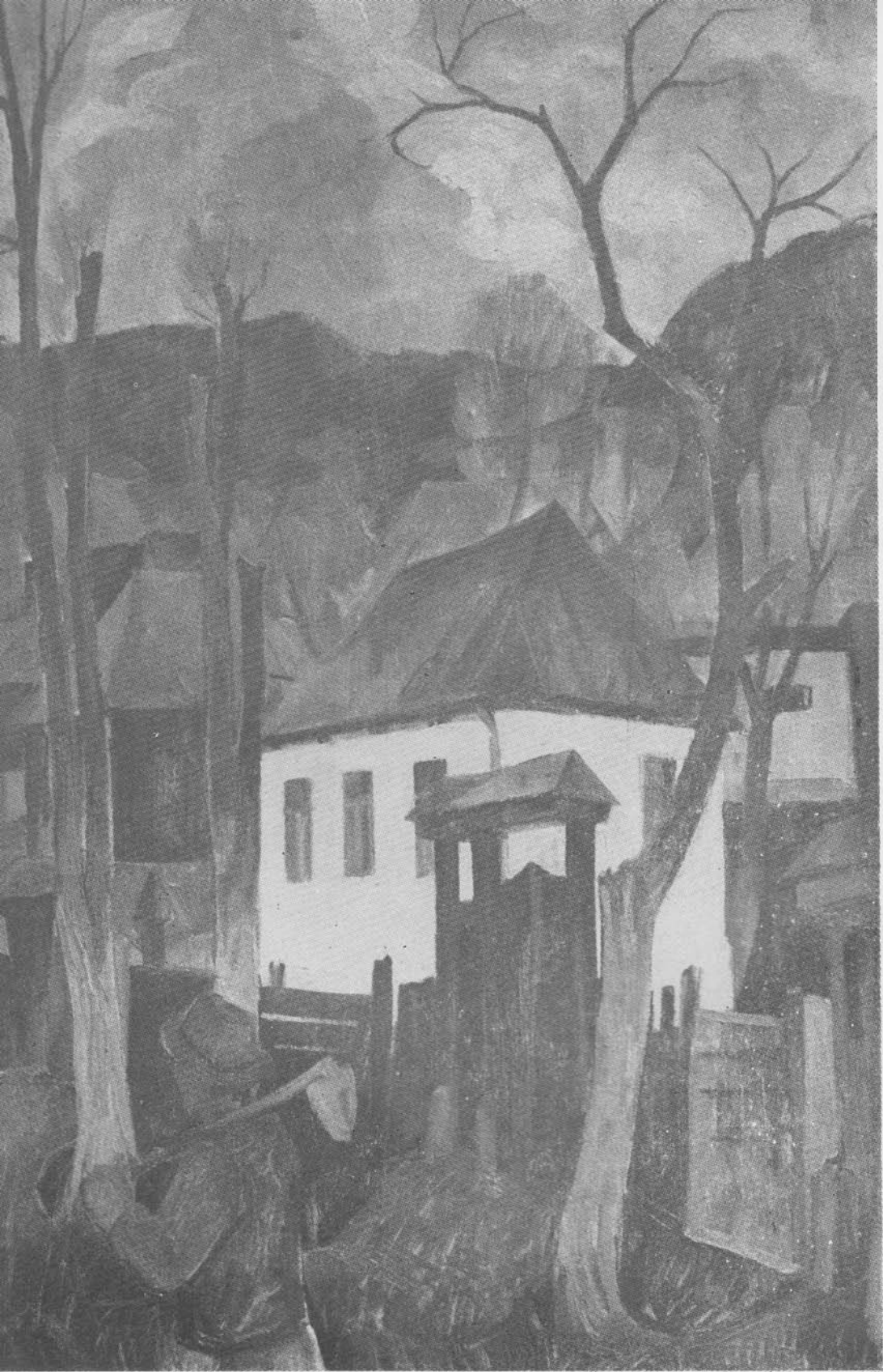
A Jugoszláviából kapott minta, valamint a további tájékozódás számára bizonyítási alapel szolgáló első tanulmány Ötvösdről rányomta bélyegét a falurajzok szerkesztésére, tematikájára, értékelési módjára. Erdemes erre a struktúrára figyelni, hiszen — mutatis mutandis — akár a mai szociográfiai faluképek elkészítéskor is fölhasználható: a település története, közigazgatási helyzete, természeti környezete (talaj, elemi csapások stb.), a demográfiai tényező (ez minden tanulmánynak a gerince volt, átfogta a faluba történő bevándorlástól, a lélekszám alakulásától, a családalapítástól a születés és elhalálozás számadataiig a népességmozgást meghatározó tényezőket), a munkával-termeléssel kapcsolatos adatok (birtokviszonyok, határok kiosztása, a földek felosztása, a gazdálkodás módja, foglalkozási ágak — állattenyésztés, gyümölcsstermesztés, az ipar és kereskedelem helyzete —, gazdasági intézmények), a falura háruló terhek (adók, általában a pénzügyi helyzet), művelődés (milyensége, intézmények, iskola), erkölcsi viszonyok és vallásosság, egészségügy (lakáshigiéniá, ruházkodás, népművészet, népszokások. Ettől az ésszerűnek nevezhető sémától általában nem tértek el a tanulmányok, legfeljebb egyik vagy másik oldal nagyobb súllyal jelentkezett. (A Dettáról írt munka például népesedésközpontú.)

A bemutatott falvak sok szempontból különböztek egymástól, de a többekévesébe azonos látószög felvétele egységesítő következtetések levonását tette lehetővé. Volt olyan falu, amely eredetileg színmagyar településként jött létre — Ötvös; nevét egyébként Eötvös Józsefről kapta —, s ahova az 1900-as évektől kezdődően szivárogtak be a németek, akadt azonban olyan falu is — Temesjenő —, amely kezdetben többségében román volt, Dezsánfalva első lakói pedig románok és szerbek voltak, közéjük ékelődtek be a németek és a magyarok. A községek fajsúlya is különbözött egymástól, Bunyaszekszárd például még községnek is alig nevezhető kis telep volt, Deffa ezzel szemben erős nagyközség, valamikor „a monarchia legszebb községe” nevet viselte, s Facset egykor egyenesen mezőváros volt.

A különbségek ellenére egy tendencia jól kihámozható e községek — és a jugoszláviai Hertelendyfalva — létformálódásából. Olyan vidékek falvai ezek, amelyekben a magyarányú betelepítés folytán természetszerűleg végbement beszivárgás a különböző nemzetiségek összekeveredésével járt. Románok, magyarok, németek, szerbek, zsidók, cigányok (Hertelendyfalván még szlovének is) ilyen vagy olyan arányban együtt éltek, hatottak egymásra, egyik vagy másik irányban az asszimiláció jelenségei is megmutatkoztak. Az egyirányú beolvasztás tényét kizárták a bemutatott adatok. Facseten például a felmérés azt igazolta, hogy a vegyes házasságok következtében inkább a magyar lakosság olvadt be, máshol viszont, így Dezsánfalván, a magyarok asszimilálták vegyes házassággal az ott élő németeket. A ki nem mondott, de jól kiolvasható következtetés magától adódott: a kisebbségi létezés szempontjából rendkívül fontos leszögezni azt, hogy a beolvadásnak van természetes, spontán formája, de erőszakos változata is. Az önmagától adódó forma — ha a külső beavatkozó erők nem lépnek föl kényszereszközökkel — nem fenyeget a teljes felszívódás, az eltűnés veszélyével, hiszen a „veszteség” és a „nyereség” rendszerint kiegészíti egymást. Ez ellen hadakozni amúgy sem lehet, annál

PÁLL LAJOS: 1. IGAZAD VAN
2. AKACFÁK

inkább az egyirányú és nem természetes beolvastás ellen. A felmérésekből az is kitűnt, hogy a nem természetes asszimiláció egyik oka az előnyök keresése, tehát elsősorban a többségbe való felszívódásként nyilvánult meg (abban a reményben, hogy így megszűnik a hátrányos elbírálás), de jelen lehetett úgy is, hogy „a birodalmon kívüli birodalmi németiség” eszméje kecsegtetett előnyökkel, ha valaki befogadtatja magát a német közösségbe.

Ez utóbbi jelenség volt tapasztalható Dettán, ahol elég tekintélyes számú német élt, s a román hivatalos körökben elfogadott kategorizálás — „megbízható” és „nem megbízható” kisebbség — gyarapította a németek sorait, mivel a hozzájuk tartozás a „megbízhatóság” pluszát nyújthatta a beolvadónak.

A nemzetiségi hovatartozás szerinti népességmozgásból a fiatal szociográfusok kiemelték egy lényeges disztinkciót. Meglátták, hogy más a természetes népszaporulat, és ismét más általában a nemzetiségek egymáshoz viszonyított számarányának alakulása. A nemzetiségi népesedési tényezőt nagymértékben befolyásolja a szubjektív tényező, a bevallásos nemzetiségi hovatartozás, ami az asszimiláció jelenlétében a természetes népszaporulat ellen dolgozik (kiválás esetében), de szaporulathozó elem is lehet (az önkéntes nemzetiséghez-tartozással).

A vizsgált falvak globális képe bizonyított még egy dolgot. nem ősidőktől lakott, hanem telepítéssel létrehozott helységekről lévén szó, nyilvánvalóvá vált, hogy teljesen mindegy, kik alapították eredetileg az adott falut, községet, hiszen később amúgy is a kiegyenlítődes folyamata ment végbe, a keveredés mindenképpen bekövetkezett, s a huszadik század közepe felé közeledve egyszerűen csak a munkában, közös kapcsolatokban meghonosodott egymást megbecsülés jelenségét tapasztalhatjuk.

A gazdasági életben, a termelés milyenségében, a foglalkozási ágakban hasonlóképpen elég nagy eltérések adódtak, a népszaporulat arányaiban is léteztek eltolódások — általában az egyke okozott gondot, a jugoszláviai Hertelendyfalván viszont nem az egyke, hanem a „tizenegyke” volt divatos —, ennek ellenére az ilyen eltérések mögül is előbukkant az egyetemesség. A munkához való egyértelműen pozitív hozzáállás, a szorgalom, valamint — nagybirtok nem lévén — a fogékonyabb osztálykülönbség-észlelési készség hiánya minden faluban kimutatható volt. Nyomon lehetett követni mindenütt a volt uradalmi nagybirtok szétesését, de ezzel együtt a belső polarizálódást is, a nagybirtok eltűnése nem szüntette meg falun a szegény és gazdag közötti különbségeket. Megnyugtató tényként tapasztalták, hogy elsődlegesen a munkához való viszonyulás — a szorgos vagy lusta élet —, nem pedig a nemzetiségi hovatartozás az emberértékelés fő ismérve. (Érdekes viszont egyes foglalkozási ágak kötődése valamelyik nemzetiséghez — így például több kutató megállapította: a len és a kender feldolgozásával kizárólag a román lakosság foglalkozik, de az ok nem volt vizsgálódás tárgya, egyszerűen csak leszögezték a tényt.)

Az iskolarendszer és a gazdálkodás közötti viszony szintén felszínre került, s ennek különösképpen a kisebbségek nyelvén folyó tanulási elégtelenségei miatt volt jelentősége. Mezőgazdasági intézmények vagy legalább a mezőgazdasági szakemberek azért hiányoztak, mert az általános műveltség iskolái, anyanyelvi elsajátításának súlyos akadályai voltak, s így a mezőgazdasági továbbképzésre nem, vagy csak kismértékben nyílt lehetőség.

A legbeszédesebb kapcsolatok azonban kétségtelenül a falu szellemi életével, erkölcsi mentalitásával összefüggésben domborodtak ki. Jó megfigyelés több szerzőnél az a visszatérő megállapítás, mely szerint a falu etikai ítélkezésének tárgya rendszerint az, ami eltér a megszokottól, legyen az valamely megnyilvánulás, például az erkölcsi magatartás sajátos esete. Visszatérő motívum például, hogy a falvak lakói a legnagyobb természetességgel élnek együtt, különleges érényeket nem mutatnak egymás iránti viselkedésükben, akkor viszont, amikor valamilyen sajátos jelenség adódik, s egyesek a többiekétől eltérő helyzetbe jutnak, azonnal előtérbe kerül az erkölcsi tett, aldozatot tudnak hozni egymásért, segítenek a bajba jutottakon, egyszóval „gyakorolják” az erkölcsiséget, amely egyébként a különlegesség hiányában lappangó állapotban van. Ugyanez állt az erkölcsi megbélyegzés tárgyára is, így például a városból ellesett negatív viselkedésformákra. (A jugoszláviai faluban jellemző módon nem a „kiöltözést” — a falusi lányok várost majmoló ruházatkodását —, hanem a „kivetkőzést” nézték ferde szemmel, értve ezen a régi népi öltözködési szokások föladását.)

A falu hagyománytisztelete is szemléletessé vált. A Bukovinából az Al-Duna mellé telepített csángók például magukkal hozták építkezési szokásaikat, s az alföld szélén is úgy építkeztek, mint egykor a hegyek lábánál: fából. Megfigyelték a foglalkozásbeli folytonosságot is, valamilyen fajta munka művelőjének családjából legalább egy gyerek az apja mesterségét folytatja. Sajnos, a hagyományörzés egyik

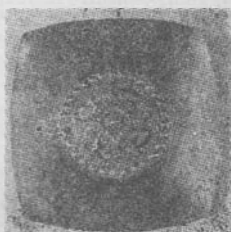
legfontosabb területén, a népművészetben, népszokásokban nem mindig tapasztaltak szívderítő jelenségeket. Míg, mondjuk, Dezsánfalván elég jól megőrizték a népi hagyományokat, addig más helyeken a városi izlés(-telenség) betörése a hiteles népi alkotás derekba töréséhez vezetett. S ez nemcsak abban a különleges helyzetben volt tapasztalható, amikor a csángó-székelyek (ahogy a szerző nevezte őket) az Al-Dunára kerültek, s a térbeli folytonosság hiányával és a régi foglaltságok átalakulásával vagy a népművészeti tárgyak elhasználódásával (eltört kancsók, tönkrement népi bútrok stb.) a folytonosság megszűnt. A kontinuitás megítélésében — ritkán — maguk a szerzők is helytelenül ítélték, így például a Medvesről készült falurajz írója azért örvendezett, hogy a Betlehem-járás elvesztette régi lármás jellegét, s kizárólag „egészséges egyházi” szelleművé vált.

A falusi gondolkodásmódról is tudtak érdemlegesen mondani. A közösségi érzelmek áthelyezése a gondolatiségbe, a nemzeti gyűlölködés hiánya a mentalitásban jól jellemezte a falusi dolgozók spontán, egészséges társadalmi valóságglátását. Igaz, a szociográfusok látták ennek a gondolkodásmódnak az egyoldalúságát is, az elvont-általános fogalmak hiányát, a logikainak az érzékszervi konkrétba történő felszívódását. (Telitalálat például Thomkának az a megfigyelése, hogy a falusi ember az idő elvontsága helyett a tapasztalható térbeliségben gondolkodik: „aratáskor, kapáláskor stb. született“.)

Mindent egybevetve: az MK érdemtelni munkát végzett akkor, amikor a falufelmérő hivatást komolyan vette. Nekünk, utódoknak ezek a tanulmányok pontos információkat közvetítenek az akkori társadalmi valóságról, de ezen túlmenően jelentések azért is, mert a falumozgás általános irányát értékelik, eljutva egy pontra (a negyvenes évek elejére), amely — elsősorban a mai lelkes fiatal szociográfusok számára — összehasonlítási alapul szolgál az azóta eltelt idő folyamán megmutatózó tendenciák kiolvasásához.

JEGYZETEK

1. Kardhordó Károly: *Revista Institutului Social Banat-Crișana*. MK, 1940. 5:116—120. Itt jegyezzük meg, hogy az MK-ban számos szerző álnéven írt. Nincs kizárva, hogy a Kardhordó Károly szignó magát Jakabffy Elemért takarja. Az egyes álnevek pontos feloldásáig azonban (maga a lap ezt sohasem tette meg) a szemlében szereplő aláírásokat használjuk, s megfejtésükhöz az olvasók segítségét kérjük.
2. A könyv értékelője így zárja recenzióját: „Adja a jó Isten, hogy a szakadati románoknak és magyaroknak ez a testvéri jó viszonya terjedjen ki egész Erdély területére, hogy így Erdély végre a béke, a jólét és a kultúra hazájává váljék.“ (Vámszer Géza: *Szakadati*. MK, 1940. 15—16:369.)
3. Szikrény Vilmos: *A falu szolgálatában*. MK, 1941. 6:142—146., 16:387—391.
4. Segesváry Pál: *Még néhány szó a falu szolgálatában*. MK, 1941. 9:213—215.
5. Thomka Vilmos: *Egy aldunai székely község szociográfiája*. MK, 1939. 11:258—264., 13—14:322—327., 16:398—402., 17—18:432—433., 23:562—566.
6. Szikrény Vilmos: *Ötvösd*. MK, 1941. 3—4:80—89.
7. Szikrény Vilmos: *Fibiș (Temesfüzes)*. MK, 1941. 15:361—374.
8. Bányai Géza: *Medves*. MK, 1941. 7—8:176—184.
9. Bányai Géza: *Janova*. MK, 1941. 13—14:238—246.
10. Farkas László: *Delta magyarsága a bánsági magyarság sorskérdéseinek tükrében*. MK, 1941. 13—14:328—346.
11. Tőkés Gyula: *Bunea-Mică (Bunyaszekszárd) múltja és jelene*. MK, 1942. 5:91—105.
12. Orgonás Mihály: *Dejan (Dezsánfalva)*. MK, 1942. 6:124—234.
13. Ménessy Gyula—Hangay László: *Făget*. MK, 1942. 11—12:210—226.

Dénes Sándor fémdomborítása